

AKADEMİK DERGİSİ

ANKARA 2020 (HAZİRAN) - Sayı: 8 - s. 149-152

■
MUHAMMED SÂDİK
RİSÂLE-İ MA'RİFETÜ'N-NEFS (NEFS BİLGİSİ)

haz.: Aytekin Yıldız, Büyüyen Ay Yayınları, İstanbul 2014.

Doktora öğrencisi

ABDULKERİM ÇAĞLAR

Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

orcid.org/0000-0001-02345-6789

abdulkerimcaglar@gmail.com

Kim nefsini bilirse Rabbini bilir
Kim nefsinin cefayla bilirse Rabbini vefayla bilir.
Kim nefsinin mahlûk ile bilirse Rabbini Hak ile bilir.
Kim nefsinin günahla bilirse Rabbini mağfiretle bilir.
Kim nefsinin taatle bilirse Rabbini ata ile bilir.
Kim nefsinin duayla bilirse Rabbini icabetle bilir.
Kim nefsinin tövbe bilirse Rabbini rahmetle bilir.
Kim nefsinin zaafla bilirse Rabbini kuvvetle bilir.
Kim nefsinin fena bilirse Rabbini bekâ ile bilir.
Kim nefsinin kullukla bilirse Rabbini Hakk bilir.
Kim nefsinin züill bilirse Rabbini izzet bilir.

Muhammed Sâdık Erzincanî 18. asır mutasavvıflarındandır. İlkin Şam'da bulunan Şeyh Süleyman Kürdi'ye intisap etmiştir. Onun vefatından sonra Şems-i Bitlisî diye bilinen Şeyh Hacı Mahmud b. Abdulgafur Efendiye intisap etmiş ve ondan Nakşibendi usulü üzerine icazet almıştır. İstanbul Üsküdar'da bulunan Alaca Minare Dergâhında uzun yıllar postnişinlik yapmıştır. Tasavvufî konulara dair Terbiyenâme, *Risâle-i Ma'rifetü'n-Nefs*, *Risâle-i Merğûbe*, ve *Risâle-i Mahbûb* adlarında dört tane eser yazmıştır.

Tanıtımını yapacağımız *Risâle-i Ma'rifetü'n-Nefs (Nefs Bilgisi)* isimli eser onun nefis mertebelerini açıkladığı risalesidir. Eserin orijinali Osmanlıcadır. Eseri hazırlayan Aytekin Yıldız *Risâle-i Ma'rifetü'n-Nefs*'i hazırlarken Süleymaniye Kütüphanesi, Uşşâki Tekkesi 428 numarada bulunan nüshayı esas almıştır. Risalenin başına Muhammed Sadık Erzincanî'nin Hayatı ve Eserleri ve Ekler başlıklı iki bölüm eklenmiştir.

Eserde öncelikle Muhammed Sâdık Erzincanî'nin doğumu, evliliği, çocukları, ilim tahsili, tasavvufa intisabı, tarikatı, mürşitleri, halifeleri, eserleri ve irşad faaliyetleri hakkında bilgiler verilmiştir. Ardından Muhammed Sâdık Erzincanî'nin eserlerinde yer alan 15 adet şiiri ve zîinleriyle aktarılmıştır.

Ekler kısmında ise Muhammed Sâdık Erzincanî'nin *Risâle-i Merğûbe* ve *Terbiyenâme* isimli eserlerinde yer alan iki otobiyografisi, hayat kronolojisi, eserlerinin fihrisi ve kadiri ve nakşibendi silsilele-

ri yer almaktadır. Aytekin Yıldız bu eklerin Osmanlı orijinallerini, transkribe edilmiş hallerini ve sadeleştirilmiş hallerini bir arada vermiştir Muhammed Sâdık Erzincani'nin dört eserinin içindekiler bölümü hem orijinal halleriyle hem de transkribisyonu beraber verilmiştir.

Risâle-i Ma'rifetü'n-Nefs (Nefs Bilgisi) isimli risalede nefis mertebeleri ve bu mertebelerdeki kişilerin nitelikleri anlatılmıştır. Yazar, bu risaleyi insanların nefis bakımından hangi halde ve hangi makamda olduklarını anlamalarını sağlamak amacıyla yazdığını belirtmiştir. Eserde konular açıklanırken ayet-i kerimeler, hadis-i şerifler, kelam-ı kibarlar ve bazı tasavvufi içerikli beyitler kullanılmıştır. Eseri hazırlayan eserde geçen ayetlerin numaralarını, hadislerin kaynaklarını ve bazı kavramların tanımlarını dipnotlarda belirtmiştir. Eserin girişinde mahlûkatın yaratılışına yer verilmektedir. Bütün mahlûkat Hz. Muhammed'in (sav) hürmetine yaratılmıştır. Hz. Muhammed'in (sav) ümmeti diğer peygamberlerin ümmetlerinden daha üstündür. Yazara göre insan; *nefsini bilen rabbini bilir* sözüyle; *Allahın (cc) ilk yarattığı benim ruhum ve nurumdur* hadisi arasında bağlantı kurmalıdır. İnsanın nefisini bilmesindeki gerçek maksat insanın aslını yani ilk yaratılan *Nur-i Muhammediyi* bilmesidir.

Yazar; ardından nefis mertebelerini ve salıkların çekmesi gereken esmaları aktarır. Salık nefis-i emmârede *Lâ ilâhe illallâh* zikrini, nefis-i levvâmede *Lafzatullah (Allâh)*, nefis-i mülhimedede *Hu*, nefis-i mutmainnede *Hak*, nefis-i raziyyede *Hay*, nefis-i merdiyyede *Kayyum* ve nefis-i kâmilede (nefis-i safiye) *Kahhâr* esmalarını çekmelidir. Bir mertebede bulunan salık, zikrettiği esmanın bereketiyle, bir üst mertebeye geçer.

Eserde insanlar ehl-i dünya, ehl-i ukbâ (ahiret ehli) ve ehlullâh olmak üzere üç guruba ayrılır.. Ehlullâh doğuştan ve sonradan ehlullâh olanlar diye ayrılır. Kuran-ı Kerimdeki *Ey İnsanlar* hitabı ehl-i dünyaya, *Ey İnananlar* hitabı ehl-i ukbâya, *Muhakkak Allah'ın (cc) veli kulları* hitabı ise ehlullâha işaret etmektedir. Yazarın tasnif ettiği bu üç gurup insan Hz. Muhammed'in (sav) ümmetine mensup insanlardır.

Ehl-i dünya nefis-i emmâre ve nefis-i levvâme olmak üzere iki mertebe; eh-i ukbâ, nefis-i emmâre nefis-i levvâme ve nefis-i mülhime olmak üzere üç mertebe; ehlullâh ise; nefis-i emmâre, nefis-i levvâme, nefis-i mülhime, nefis-i mutmainne, nefis-i raziyye, nefis-i merdiyye ve

nefs-i kâmile (nefs-i safiye) olmak üzere yedi mertebe olarak tasnif edilmiştir. Yazara göre ehl-i dünyanın çoğu nefs-i emmâre mertebesindedir. Ehl-i dünyanın sadece on binde biri nefs-i levvâme mertebesindedir. Ehl-i ukbânın çoğunluğu ise nefs-i emmâre ve nefs-i levvâme mertebesindedir. Ehl-i ukbânın sadece on binde biri nefs-i mülhime mertebesindedir. Ehlullâhın ilk dört mertebeyi aşmaları için müşidin kılavuzluğu gerekmektedir. Nefs-i mutmainneye eren kişi diğer üç mertebeyi müşidin kılavuzluğu olmadan da geçebilir.

Yazar eserin sonunda seyr ü sülûku; şeriat, tarikat, hakikat ve ma'rifeti makamlarıyla birlikte dört kapı kırk makam halinde sıralar.

Eseri hazırlayan Aytekin Yıldız tarafından eserin başına yazarın hayatı ve eserleriyle ilgili bir bölüm eklenmesi, eserin Osmanlıca orijinalinin, transkribe edilmiş halinin ve sadeleştirilmiş halinin beraber verilmesi ve eserde geçen ayetlerin numaralarının, hadislerin kaynaklarının ve bazı kavramların tanımlarının dipnotta verilmesi esere olumlu katkı sağlamıştır. Eser tasavvuf akademisyenleri ve tasavvufa ilgi duyanların yararlanabileceği bir üslupla hazırlanmıştır.